

PRECIZĂRI CU PRIVIRE LA PREZENTAREA UNOR TEZAURE DE MONEDE GRECEȘTI GĂSITE ÎN ROMÂNIA

DE

OCTAVIAN ILIESCU

Sub auspiciile Comisiei internaționale de numismatică, a apărut recent la New York repertoriul tezaurilor de monede grecești antice, publicat de către Societatea americană de numismatică și editat de trei cercetători, bine cunoscuți specialiști ai studiilor consacrate numismaticii grecești¹. Se știe că un asemenea repertoriu a mai fost publicat în perioada interbelică, tot sub egida Societății americane de numismatică, de către Sydney P. Noe, operă apărută în două ediții²; informațiile privitoare la tezaurele descoperite în România i-au fost comunicate autorului citat, pentru a II-a ediție, de către Constantin Moisil³.

Noul repertoriu, conceput mult mai sistematic⁴ și beneficiind, natural, de o documentare mai amplă, cuprinde un număr de 2 387 tezaure monetare (față de 1 186, cite au fost înregistrate de ultima ediție a lui Noe). Datele privitoare la descoperirile din România au fost redactate de către Bucur Mitrea⁵, care a adăugat celor editate de Noe numeroase tezaure, descoperite ulterior; în același timp, s-au adus precizări și rectificări de localizare, cronologie și conținut pentru unele tezaure mai vechi, publicate în repertoriul anterior⁶.

Au rămas însă pe alocuri mici inexactități, a căror rectificare va face obiectul rîndurilor următoare. Pentru o mai lesnicioasă verificare, vom reproduce de fiecare dată textul original al prezentării, alăturându-i și textul lui Noe (cînd a fost cazul), după care vom formula observațiile noastre.

¹ *An Inventory of Greek Coin Hoards*, editors Margaret Thompson, Otto Mørkholm, Colin M. Kraay. Published for The International Numismatic Commission by The American Numismatic Society, New York, 1973, XVIII, 408 p., 3 hărți (citat mai departe: IGCH).

² Sydney P. Noe, *A Bibliography of Greek Coin Hoards*, NNM, 25, New York, 1925, 275 p.; idem, *A Bibliography ...*, NNM, 78, New York, 1937, (6), 362 p. (Această ediție este citată mai departe: BGCH²).

³ BGCH², p. 9.

⁴ Astfel, în vreme ce în *Bibliography ...*, prezentarea tezaurilor urmează ordinea alfabetică a localităților unde s-au descoperit, în *Inventory ...* ele sînt grupate mai întîi pe mari diviziuni geografice — Grecia, Macedonia și nordul, Tracia și vestul Pontului Euxin etc. — iar în interiorul fiecărei diviziuni geografice s-a adoptat ordinea cronologică a tezaurilor potrivit datei de îngropare: perioada arhaică (pînă la 480 î.e.n.), clasică (480—330 î.e.n.) și elenistică (330—30 î.e.n.) (IGCH, p. VII).

⁵ *Ibidem*, p. IX.

⁶ *Ibidem*, nr. 527 Amara, 668 Cisnădie, 958 Mărășești etc.

I

IGCH

452 Turnu Severin environs (Hinova),
(1141) Rumania, 1923

Burial: 275—250 B.C.

Contents: 62 + AR

Alexander III: 5 early post.

tetradr. (Amphipolis, Miletus.

Byblus, Babylon)

Imit. Alexander III: 3 tetradr.

Geto-Dacian: 52 st. („Larissa" type)

Seleucus I: 1 tetradr. (Seleuceia ad Tigrim
as *ESM* 23)

Imit. Seleucus I: i tetradr.

Disposition: Bucharest 62 (Acad. 52: Hist.
Mus. ex Severeanu 10)

Dimitriu-Iliescu, *Dacia* 1959, p. 261—80,
308, illus.

BGCH^a

1141. Turnu-Severin, Rumania, 1924.

Burial—

65 AR.

Alexander the Great 7 st.; Seleucus I 2 st.;

Barbaric imitations of Larissa 56 didr.

Disposition: Numismatic Cabinet of the
Rumanian Academy.

Bul. Soc. Num. Rom., 1926, p. 17.

Cunoscut sub numele de tezaurul de la Turnu Severin, dar descoperit, după datele de care dispunem, la Hinova, localitate situată pe Dunăre, la aproximativ 16 km SE de Drobeta—Turnu Severin⁷, acest tezaur a fost menționat în mai multe rânduri în bibliografia de specialitate, indicându-se uneori date greșite⁸. Era de așteptat ca prezentarea din *IGCH* 452 să țină seama de completările și precizările care s-au adus în ultima vreme cu privire la această descoperire. În bună parte, acest lucru s-a și făcut, fapt ce rezultă din simpla comparare a celor două texte de mai sus. A fost astfel corectată denumirea greșită de *stateri* pentru nominalele purtând numele lui Alexandru cel Mare și al lui Seleucus I, denumire care putea crea confuzii asupra metalului din care erau confecționate⁹ și care a fost înlocuită cu aceea, corespunzătoare, de *tetradrahme*. S-a menținut însă denumirea de *stateri* (la *BGCH*²: *didrahme*) pentru imitațiile geto-dacice de tipul „Larissa” sau Amphipolis. În realitate, dacă identificarea originalului care a servit ca model pentru aceste imitații — capul nimfei Larissa de pe *staterii* și *drahmele* orașului cu același nume din Thessalia, sau capul lui Apollo de pe *tetradrahmele* și *drahmele* orașului Amphipolis din Macedonia — este încă obiect de controversă¹⁰, nominalul acestor imitații nu mai poate fi pus în discuție, fiind vorba de *tetradrahme* geto-dacice și nu de *stateri* sau *didrahme*¹¹. Dealtfel, acesta a fost și unul din argumentele care au deter-

⁷ Suzana Dimitriu, Octavian Iliescu, *Dacia*, N.S., 3, 1959, p. 280.

⁸ *Ibidem*, p. 261, nota 11.

⁹ Cf. Bucur Mitrea, *ED*. 10, 1943 (publ. 1945), p. 50, nr. 42: „7 *stateri* d'oro di Alessandro e 2 di Seleuco”.

¹⁰ Cf. Karl Pink, *Die Münzprägung der Ostketten und ihrer Nachbarn*, DissPann, seria II, 15, 1939, p. 67; Suzana Dimitriu, O. Iliescu, *op. cit.*, p. 276—297, 304—306; Constantin Preda, *Monedele geto-dacilor*, Biblioteca de arheologic, XIX, București, 1973, p. 135—136.

¹¹ C. Preda, *op. cit.*, p. 136.

minat identificarea originalului luat ca model de geto-daci, capul lui Apollo de pe tetradrahmele orașului Amphipolis și nu capul nimfei Larissa de pe staterii și drahmele orașului din Thessalia, nominale cu o greutate mult inferioară¹² aceleia a monedelor geto-dacice presupuse a le fi imitat¹³.

În ce privește conținutul tezaurului de la Hinova, remarcăm că încă din 1959, în urma unor minuțioase cercetări, s-a ajuns la anumite clarificări și precizări¹⁴, pe baza cărora se poate stabili ca foarte probabilă următoarea componență:

71 + AR

Alexandru III: 6 tetradrahme postume timpurii¹⁵

Imitații Alexandru III: 3 tetradrahme¹⁶

Monede geto-dacice: 59 tetradrahme de tip Apollo-Amphipolis („Larissa”)¹⁷

Seleucus I: 1 tetradrahmă¹⁸

Imitații Seleucus I: 2 tetradrahme¹⁹

II

IGCH

BGCH²

464 Giurgiu, Rumania, before 1869
(443)

Burial: 3rd cent. B.C. or later
(T)

Contents: 250 AV, AR. Pot hoard.
„Macedonian st., tetradr. and dr. of Thracian kings and cities”

Disposition: dispersed

Moisil, BSNR 1913, p. 20, no. 1

443* Giurgiu, Rumania, ante 1869.

Burial — 250 + AR.

Macedonian st.; tetradr. and dr. of Thracian kings and towns.

Disposition:

Bulet. Num. Soc. Române (sic) X, No. 19, 1913, p. 20, No. 1 (quoting Bolliac, Trompeta Carpathiar (sic, pentru Carpaților), 1869, No. 699).

Sub denumirea de *stateri*, atît Bolliac, cît și Moisil au înțeles să se refere de fapt la tetradrahmele purtînd numele lui Filip al II-lea²⁰, Alexandru cel Mare sau Seleucus I²¹; prin urmare, tezaurul de la Giurgiu era alcătuit numai din piese de argint.

¹² Drahme și stateri (didrahme) în sistemul eginetic, unitatea avînd greutatea de 6,06 g; cf. Ernest Babelon, *Traité des monnaies grecques et romaines*, II/4, Paris, 1932, col. 370.

¹³ C. Preda, *op. cit.*, p. 136 (greutăți frecvente de 13–14 g, unele piese mergînd pînă la 15 g).

¹⁴ Suzana Dimitriu, O. Iliescu, *op. cit.*, *passim*.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 43–47, 60, p. 272–273, 278.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 48–50, p. 273, 275.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 1–42, 53–58, 61–62 și observațiile complementare, p. 262–272, 275–278, 280.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 51, p. 275.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 52, 58, p. 275, 278.

²⁰ Cezar Bolliac, „Trompeta Carpaților”, 7 (1869), nr. 699, „imitațiuni dace, fără artă, după staterii macedoneni”; tezaur găsit la Slatina (de fapt imitații de tipul tetradrahmelor lui Filip al II-lea); Const. Moisil, BSNR, 10, 1913, p. 21, nr. 8, p. 22, nr. 12.

²¹ Const. Moisil, BSNR, 21, 1926, p. 17, nr. 114.

III

IGCH

674 Coada Malului, c. 23 km N of Ploiești,
Rumania, 1936 or 1941

Burial: 1st cent. B.C. (Mitra)

Contents: AR. With AR jewelry
Thasos: many spread-flan tetradr.

Cotys of Thrace: 1 tetradr. (as Head,
HN³, p. 285)

Dtspositton: Bucharest (Acad.) 1 (Cotys)

Moisil, *Balcania* 1944, p. 15, no. 18
Popescu, *Studii și referate privind istoria
României*, p. 91–104

Informațiile cuprinse în cele două izvoare bibliografice, citate mai sus, nu sînt concordante. Este adevărat că în 1944, Const. Moisil semnală descoperirea, în 1941, la Coada Malului, com. Măgurele, jud. Prahova, a unui tezaur de tetradrahme thasiene și obiecte de podoabă din argint, în special brățări terminate în capete de șerpi; printre monede, era și o tetradrahmă a regelui Cotys, cu legenda ΚΟΤΥΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ²²; ca izvor, era citată o comunicare a arheologului Dinu V. Rosetti, prezentată la 29 noiembrie 1942 la Societatea numismatică română²³. Verificînd însă trimiterea, se constată că în acea comunicare, era vorba de un tezaur de tetradrahme thasiene și una cu legenda ΚΟΤΥΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ, dar nu și cu obiecte de podoabă, tezaur despre care se afirmă că ar fi fost găsit la Coada Malului, com. Măgurele, jud. Prahova²⁴.

Al doilea izvor, citat în IGCH 674 Coada Malului, cuprinde o descriere mai amplă a tezaurului înregistrat sub acest număr, reproducînd — în desen — piesele componente²⁵. Împreună cu obiecte de podoabă²⁶ acest tezaur ar fi cuprins — fapt însă nesigur — o tetradrahmă Filip al II-lea, transformată în pandantiv²⁷. Atît obiectele de podoabă, cît și tetradrahma Filip al II-lea au intrat în colecția Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România²⁸. În ce privește tetradrahmele thasiene și cea cu numele lui Cotys, acestea nu au ajuns niciodată în colecția mai sus amintită și reprezintă probabil un alt tezaur, dacă indicația privitoare la locul descoperirii poate fi confirmată²⁹.

²² Const.. Moisil, *Balcania*, 7, 1944, 1, p. 15, nr. 18; același conținut și în versiunea românească publicată anterior, CNA, 17, 1943, p. 159, nr. 18 (KOTIOC, cu sigma lunar, nu unghiular, cum greșit a fost transcris în textul citat).

²³ *Ibidem*, nota 5 (în versiunea românească, nota 12).

²⁴ CNA, 16, 1942, p. 80 (darea de seamă a ședinței societății).

²⁵ Dorin Popescu, SRIR, 1, 1954, p. 91–95.

²⁶ Ulterior o parte din aceste podoabe au fost restituite unui alt tezaur, descoperit la Slimnic (jud. Sibiu); cf. Dorin Popescu, *Trésors daces en argent des collections de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie*, în colecția „Inventaria archaeologica” 5, foile R 20a și R 20b.

²⁷ Dorin Popescu, SRIR, 1, 1954, p. 93, fig. 5/a–b; idem, *Trésors daces...*, foaia R 20b, nr. 6 (emisiune postumă, Amphipolis).

²⁸ Înreg. inv. general nr. 980/6.XI.1952 (tetradrahma Filip al II-lea) și inv. obiecte de muzeu nr. 912/1953 (obiecte de podoabă).

²⁹ La solicitarea noastră arheologul Dinu V. Rosetti ne-a comunicat că nu este nici o legătură între tezaurul de tetradrahme thasiene și tezaurul de bijuterii dace găsit la Coada Malului.

IV

IGCH

BGCH²

675 Cojeasca, c. 40 km NNW of Bucharest,
(257) Rumania, 1936

257. Cojeasca, Rumania, 1936.

Burial: 1st. cent. B.C. (Mitrea)

Burial—

150 AR

Contents: 120—150 AR. Pot hoard
Macedonia, 1st Region: 19 tetradr.
Macedonia, 2nd Region: 1 tetradr.
Thasos: 14 spread-flan tetradr.
Geto-Dacians imit.: 11 tetradr.

Macedonia under the Romans; Thasos;
Barbaric imitations.

*Dispositio*n: Bucharest (Acad.) 45 as listed

*Dispositio*n: Rumanian Acad. acq. part;
remainder dispersed.

Paucker, *CNA* 1939 p. 154—5
Moisil, *Balkanica* 1944, p. 16 illus.
(2 Maced.)

Communication from Dr. Const. Moisil.

La rubrica repartitia tezaurului (*Disposition*), se arata mai sus ca toate cele 45 piese, enumerate la descrierea continutului — inclusiv tetradrahma regiunii Macedonia a II-a — s-ar pastra in colectia Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste Romania. In realitate, au intrat in aceasta colectie, din tezaurul de la Cojasca³⁰, un numar de 20 tetradrahme Macedonia I, 14 tetradrahme Thasos si 11 didrahme (si nu tetradrahme) geto-dacice³¹; tetradrahma regiunii Macedonia a II-a a facut parte dintr-o colectie particulara³², soarta ei ulterioara nefiindu-ne cunoscuta³³.

In schimb, tot in colectia Cabinetului numismatic mai sus amintit au ajuns in 1953, prin transfer, un numar de 41 tetradrahme ale regiunii Macedonia I, 14 tetradrahme Thasos si 12 didrahme geto-dacice, constituind un alt lot, provenind din acelasi tezaur si intrat initial in colectia Muzeului numismatic al Bancii Nationale a Romaniei³⁴. Se completeaza in acest mod datele privitoare la tezaurul de la Cojasca, inregistrat in *IGCH* sub nr. 675.

Apreciind cum se cuvine valoarea tezaurilor de monede grecesti, ca izvoare istorice ale antichitatii, am considerat util sa aducem cele citeva precizari, obiect al prezentei note³⁵.

³⁰ Denumirea oficiala a localitatii; vezi Ion Iordan, Petre Gîstescu si D. I. Oancea *Indicatorul localitatilor din Romania*, Bucuresti, 1974, p. 114, s.v.

³¹ Cf. Const. Moisil, *Buletin lunar*, 2, 1947, nr. 3, martie, p. 10, nr. 14 (Inreg. inv. general nr. 419/2.III.1936).

³² *CNA*, 14, 1939, p. 154—155, nr. 5.

³³ Colectia a fost vinduta in 1953 la Paris, prin licitatie publica; alte detalii nu sint cunoscute.

³⁴ Despre aceasta colectie, cf. nota noastra publicata in *SCN*, 1, 1957, p. 485.

³⁵ Spre a evita repetarea am redat mai jos in cuprinsul rezumatului, forma in care ar urma sa fie prezentate in *IGCH* cele patru tezaure monetare, discutate in aceasta nota. Cu alt prilej vom relua pe larg prezentarea tezaurului *IGCH* 415 Rumania, before 1938, cuprinzind tetradrahme ale orasului Damastium din Illyria.

SOME SPECIFICATIONS CONCERNING THE PRESENTATION OF SOME GREEK COIN HOARDS DISCOVERED IN ROMANIA

ABSTRACT

The author makes some corrections to the presentation in the *Inventory of Greek Coin Hoards (IGCH)* of some hoards discovered in Romania: 452 Turnu Severin, 464 Giurgiu, 674 Coadă Malului and 675 Cojeasca. Consequently, the abstracts of the quoted hoards shall be drawn up as follows:

- 452 Hinova, c. 16 km SE of Drobeta-Turnu Severin, 1923
(1141)
Burial: 275—250 B.C.
Contents: 71 + AR
Alexander III: 6 early post. tetradr. (Amphipolis, Miletus, Byblus, Babylon)
Imit. Alexander III: 3 tetradr.
Seleucus I: 1 tetradr. (Seleuceia ad Tigrim as *ESM* 23)
Imit. Seleucus I: 2 tetradr.
Geto-Dacian: 59 tetradr. (Apollo-Amphipolis or "Larissa" type)
Disposition: Bucharest 57 (Acad. 52; Hist. Mus. ex Severeanu 5); Drobeta-Turnu Severin 2; remainder dispersed.
Dimitriu-Iliescu, *Dacia* 1959, p. 261—80, 308.
- 464 Giurgiu, Romania, before 1869
(443)
Burial: 3rd cent. B.C.
Contents: 250 AR. Pot hoard.
Tetradr. and dr. of Macedonian and Thracian kings and cities.
Disposition: dispersed.
Moisil, *BSNR* 1913, p. 20, no. 1.
- 674 Coadă Malului, c. 23 km N of Ploiești, Romania, 1932
Burial: 1st cent. B.C.
Contents: 1 AR. With AR jewelry.
Philip II: 1 post. tetradr., perforated and with ring, as pendant (Amphipolis)
Disposition: Bucharest (Acad.)
Popescu, *Studii și referate privind istoria României*, p. 91—104
Popescu, *Inventaria arheologică*. Roumanie, fasc. 5, 1968, pls. R 20 a-b
- 675 Cojasca, c. 40 km NNW of Bucharest, Romania, 1936
(257)
Burial: 1st cent. B.C. (Mitrea)
Contents: 120—150 AR. Pot hoard
Macedonia, 1st Region: 61 tetradr.
Macedonia, 2nd Region: 1 tetradr.
Thasos: 28 spread-flan tetradr.
Geto-Dacian imit.: 23 didr.
Disposition: Bucharest (Acad.) 112 (all excepting Macedonia, 2nd Region)
Paucker, *CNA* 1939, p. 154—155 illus. (Macedonia, 2nd Region)
Moisil, *Balkanica* 1944, p. 16 illus. (2 Maced.)